

La guerra per la normalitat

Les bibliotecàries gironines durant la Guerra Civil Espanyola

Text > **BLAI GASULL**, bibliotecari

El 19 de juliol de 1936, el dia que els militars revoltats contra el govern de la Segona República Espanyola van fer els primers moviments a Catalunya, les biblioteques públiques de la Generalitat (es deien biblioteques populars, aleshores, i n'hi havia una a Olot i l'altra a Figueres) i les biblioteques que tenia la Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis a Santa Coloma de Farners, Banyoles, Torroella de Montgrí i la Bisbal d'Empordà van obrir amb normalitat perquè, al capdavant, els moviments militars dels colpistes a les nostres comarques van ser testimonials. El dia 20 van haver de tancar: la situació al país era confusa. El cop d'estat no havia quallat, però havia provocat una revolta obrera. Amb tot i el desgavell, les bibliotecàries van fer per tornar a la rutina com més aviat millor. El dilluns 27 ja va obrir Figueres, i una setmana després ho va fer Olot amb «poca assistència», però amb l'esperança, anoten al dietari de la biblioteca, que «es vagi normalitzant el ritme d'aquí a pocs dies». A Banyoles, segons recull la memòria de les biblioteques de la Caixa de l'any 1940, van tenir tancat un mes i mig, però: «Pasado ya el pánico de los primeros momentos, normalizose su vida».

Maria Font i Júlia Martinà a Olot, Adela Riera i Antònia Feixas a Figueres, Montserrat Noguera a Santa Coloma de Farners, Joaquina Juncà a Banyoles, Angelina Feliu a la Bisbal i Dolors Ubanell a Torroella eren les dones que encapçalaven aquests serveis de biblioteca el juliol del 1936. Totes, a banda de Montserrat Noguera, havien passat per l'Escola de Bibliotecàries. La xarxa de

>> *Biblioteca Popular de Figueres a mitjans dels anys trenta del segle xx. Foto: BIBLIOTECA CARLES FAGES DE CLIMENT, FIGUERES. FONS RAFAEL RAMIS ROMANS (AUTOR DESCONEGUT).*

biblioteques públiques catalanes havia estat un dels projectes que la Mancomunitat (1914-1923) havia endegat per modernitzar el país: «Que no hi hagi un sol ajuntament de Catalunya que deixi de tenir, a part dels serveis de policia, la seva escola, la seva biblioteca, el seu telèfon i la seva carretera», va ser una de les màximes de Prat de la Riba. A la vegada que es projectava la xarxa de biblioteques populars, també s'havia promocionat la creació d'una escola per nodrir-les de personal. Dirigida per Eugeni d'Ors, l'escola s'adreçava només a estudiants femenines per reforçar «el caràcter atractívol, amable, de netedat i coqueteria que volem donar a les nostres instal·lacions». Encara que no hi havia un ànim feminista al darrere de la creació de l'escola, sí que hi havia una voluntat d'excel·lència, i les futures bibliotecàries van ser formades pels millors professors: Pompeu Fabra, Carles Riba o Eugeni d'Ors mateix, per

exemple. L'escola va començar a instruir bibliotecàries el curs 1915-1916, i l'any 1918, en què es van inaugurar les quatre primeres biblioteques de la xarxa (a Valls, Sallent, les Borges Blanques i Olot), ja van poder ser cobertes amb dones formades a l'escola.

Xarxes de biblioteques públiques

Fins a l'any 1923, que la Mancomunitat va ser desmantellada per la dictadura de Primo de Rivera, s'havien posat en marxa quatre biblioteques més (la de Figueres va ser l'any 1922). La Caixa, llavors ben alineada amb el catalanisme, va mirar de donar continuïtat a la política cultural de la Mancomunitat i va obrir la seva pròpia xarxa de biblioteques públiques inspirades en el model dels governs de Prat de la Riba i Puig i Cadafalch, i amb bibliotecàries sortides de la mateixa escola que, malgrat la dictadura, va continuar funcionant. A les nostres comarques n'hi va

obrir quatre. L'any 1931, proclamada la República i recuperada la Generalitat, el projecte de les biblioteques populars es va reprendre. Així doncs, amb l'esclat de la Guerra Civil ens trobem amb sis biblioteques públiques (hi havia també biblioteques municipals a Girona o a Olot, però són casos a part) que maldaven per mantenir la normalitat.

No a tot arreu va ser fàcil: a Figueres, ja a l'agost del 1936, es van trobar amb ingerències dels Comitès Antifeixistes que volien esporgar la biblioteca de «les obres de política de tendència dretana i també les religioses de caràcter dogmàtic». Les bibliotecàries no només van evitar l'esporga del fons de la biblioteca, sinó que també es van oferir per evitar que es cremessin llibres importants a les biblioteques particulars confiscades. Aquest episodi està explicat exemplarment per Sebastià Roig en el número 264 d'aquesta mateixa revista, amb una segona part en el número 265, en la qual s'explica l'arribada dels franquistes a la biblioteca de Figueres, ells també amb fortes pulsions esporgadores.

La persecució de la normalitat durant els anys 1936 i 1937 no va ser només en el manteniment dels fons i de l'activitat bibliotecària. També des del Departament de Cultura es va continuar treballant no només per assegurar el servei, sinó també per fer-lo créixer. La biblioteca de Figueres, que s'havia tornat petita, es va ampliar, es van fer gestions per fusionar la Biblioteca Popular d'Olot amb la Municipal, també per traspassar la Biblioteca Municipal de Girona a la Generalitat i per dotar de fons una biblioteca que havia inaugurat l'Ajuntament de l'Escala. A banda, es treballava per inaugurar la Biblioteca Popular de Palafrugell. L'any 1938, ja va ser una altra cosa. El 27 de gener, les bibliotecàries d'Olot escriuen al dietari: «Aquest any és ben bé un any de guerra: a la primeria d'hivern la manca de llenya ens restà lectors; ara, la falta de llum al carrer determina que gran part de públic femení i nens deixin de concórrer a la biblioteca». A la vegada «són molts els lectors que han deixat de venir a la B. per haver estat mobilitzats en les darreres llesves».

>> Coberta del dietari de la Biblioteca Popular d'Olot, dels anys 1936-1939, de la Generalitat de Catalunya. (Foto: ACGAX.

FONS BIBLIOTECA POPULAR D'OLOT-BIBLIOTECA MARIÀ VAYREDA.)

>> Impartició d'una classe a la seu de l'Escola de Bibliotecàries, a la Casa dels Canonges. Barcelona, 1934-1937.

(Foto: ARXIU NACIONAL DE CATALUNYA. FONS GABRIEL CASAS I GALOBARDES.)

El bibliobús

El front d'Aragó s'havia mantingut estable des del 1936, però va caure en favor dels insurrectes el març de 1938. Els esforços del servei de biblioteques es concentren llavors en les iniciatives per portar serveis bibliotecaris al front o als hospitals de soldats. A la primavera del 1938, el bibliobús comença a donar servei: passa per les biblioteques d'Olot i Figueres i la de Palafrugell (que està a punt d'inaugurar-se) per portar-hi llibres o traslladar bibliotecàries, però també pels aeròdroms de Celrà o Vilajuïga, o els hospitals de Caldes de Malavella, Sant Hilari o Banyoles. Quan s'inaugura finalment la biblioteca de Palafrugell, acudeixen a la inauguració el president Companys; el conseller de Cultura, Carles Pi-Sunyer, i Jordi Rubió, director de la Biblioteca de Catalunya, amb una bona colla de bibliotecàries portades pel bibliobús. Acabat l'acte, «el president i el seu seguici han marxat cap

a l'Escala a dinar i el Sr. Rubió i totes les bibliotecàries ho hem fet a la platja de Llafranc, on ens hem divertit de debò». És el 24 de juliol. La matinada del 25, les tropes republicanes van emprendre una ofensiva per travessar el riu Ebre: va ser el començament de la desfeta republicana.

A pesar que les biblioteques es mantenen obertes fins al final de la guerra, el febrer del 1939, no tenen llenya per esclafar les sales, a Olot algú hi entra de nit i els en roben, no sempre hi ha electricitat i de vegades han de tancar a causa de les alarmes antiaèries. El 27 de gener tanquen la biblioteca de Figueres a causa dels bombardejos; una bomba impacta a la part posterior de la biblioteca i ensorra el sostre de tres sales. El 6 de febrer (Olot va caure el 7) les bibliotecàries escriuen a la darrera entrada del dietari: «Ve molt poc públic degut a la nerviositat de la població», i hi afegeixen: «Ho aprofitem per arreglar el jardí».

Per saber-ne més:

ROIG, Sebastià. «Figueres, 1936: la guerra dels llibres». *Revista de Girona*, 2010, núm. 264, p. 40-44.

ROIG, Sebastià. «Figueres, 1936 (II): els llibres vençuts». *Revista de Girona*, 2011, núm. 265, p. 52-57.

ESTIVILL, Assumpció. *L'Escola de Bibliotecàries 1915-1939*. Diputació de Barcelona, 1989.

CUGUERÓ, Maria C. *El Servei de Biblioteques del Front, 1936-1939*. Diputació de Barcelona, 1989.

MIRET, Maria Teresa. *Una aportació a la lectura pública del segle xx. Les biblioteques de "la Caixa" (1923-1993)*. Pagès Editors, 2010.

NADAL, Joaquim. *República i Guerra Civil a Girona: Estudis i documents*. Documenta Universitaria, 2018.